XIV. ANTROPOLOGIJA

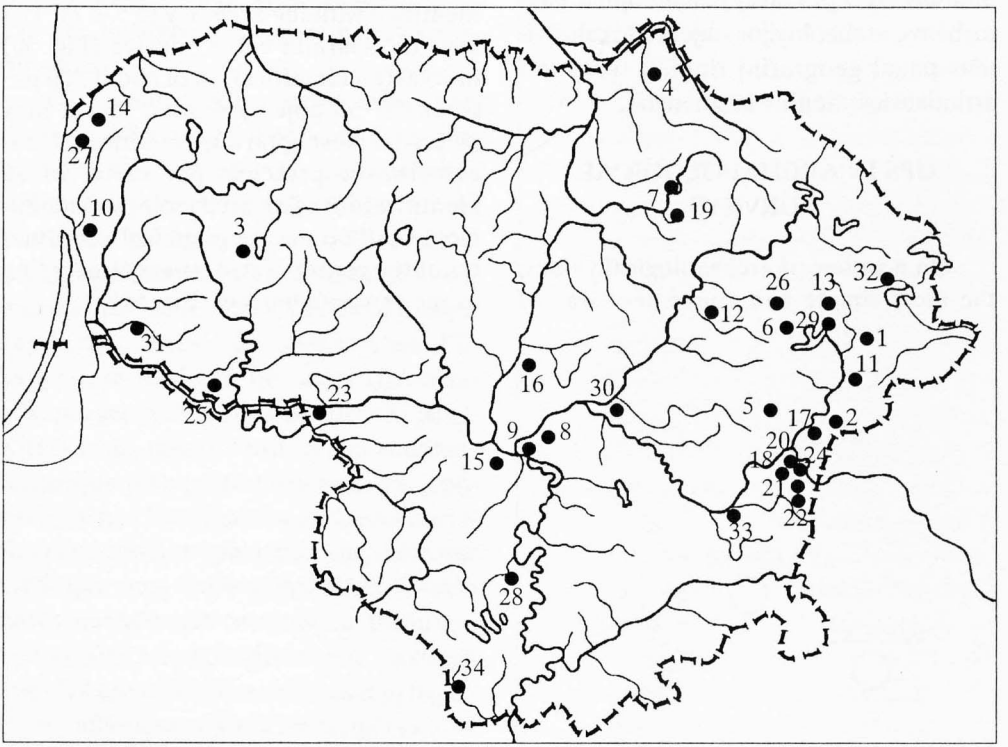

52 pav. Antropologiniai tyrinėjimai:
Fig. 52. Anthropological investigations:

1 – Ažušilė, 2 – Baliuliai, 3 – Bauželis, 4 – Drąseikiai, 5 – Dubingiai, 6 – Geniakalnis, 7 – Gyvakarai, 8 – Karmėlava, 9 – Kaunas, 10 – Klaipėda, 11 – Kretuonas, ežeras, 12 –Kurklių šilas, miškas, 13 – Lauksteniai, 14 – Lazdininkai, 15 – Marvelė, 16 – Nociūnai, 17 – Paduobė–Šaltaliūnė, 18 – Pakalniai, 19 – Palėvenė, 20 – Papunžė, 21 – Pilviškės, 22 – Puntuzai, 23 – Ramoniškiai, 24 – Santaka, 25 – Strazdai, 26 – Tauragnai, 27 – Užpelkiai, 28 – Užubaliai, 29 – Vaišniūnai, 30 – Vanagiškiai, 31 – Vėžaičiai, 32 – Vigodka, 33 – Vilnius, 34 – Zapsė, upė.

PRELIMINARŪS 2000 M. ARCHEOLOGINIŲ KASINĖJIMŲ ANTROPOLOGINĖS MEDŽIAGOS TYRIMŲ REZULTATAI

Rimantas JANKAUSKAS, Agnius URBANAVIČIUS

Per 2000 m. sezoną į VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedrą tyrimams pristatyti daugiau nei 600 asmenų palaikai iš griautinių ir degintinių palaidojimų (neolitas, bronzos ir ankstyvasis geležies amžius – 8 griautiniai ir 1 kremacija; geležies amžius – 43 griautiniai ir 53 kremacijos; istoriniai laikai – 563 asmenų griautiniai palaidojimai); šiame straipsnyje taip pat publikuojama ir kai kurių ankstesnių metų kasinėjimų medžiaga. Žemiau trumpai apibūdinama ištirta medžiaga.

Akmens ir bronzos amžiai

Griautiniai kapai

Gyvakarai (Kupiškio r., P. Tebelškio 2000 m. tyrinėjimai).

Suardytas griautinis kapas 1. Kaulai neblogai išlikę, tačiau gana fragmentiški dėl vėlesnio mechaninio suardymo. Iš fragmentų pavyko suklijuoti beveik visą kaukolės skliautą, dalį apatinio žandikaulio. Postkranijinių griaučių – keturi kaklo, ne mažiau kaip 3 krūtinės ir 5 juosmens slankstelių fragmentai, smulkūs šonkaulių fragmentai, krūtinkaulio rankenos fragmentas, abiejų menčių dalys, raktikaulių fragmentai (pavyko restauruoti dešinįjį), žastikaulių fragmentai (dešinysis beveik sveikas), kairiojo ir dešiniojo dilbio kaulų fragmentai, atskiri riešakauliai, delnikauliai ir pirštikauliai; abiejų dubenkaulių, šlaunikaulių (dešinįjį pavyko restauruoti), blauzdų ir pėdų kaulų fragmentai. Atskirai rasti baltos spalvos kaulai – kairiojo šlaunikaulio diafizės fragmentai, ilgesnį laiką gulėję paviršiuje ir nubalinti saulės. Palaikai vieno asmens – vyro (pagal dubenkaulių ir kaukolės morfologiją), amžius (pagal gaktinę sąvaržą, kaukolės skliauto siūlių kaulėjimą, dantų nusidėvėjimą) – 35–40 metų. Kaukolės skliautas pernelyg fragmentiškas matavimams. Vizualiai – masyvus dolichokranas, vidutinio ar net plataus veido. Postkranijinis skeletas masyvus, ryškiu reljefu. Ūgis, rekonstruotas pagal dešiniojo šlaunikaulio ilgį – apie 174 cm, pečių plotis (pagal dešinįjį raktikaulį) – apie 44 cm. Toks kaukolės ir skeleto masyvumas būdingas klasikiniams Lietuvos virvelinės keramikos ir laivinių kovos kirvių kultūros žmonėms bei daugeliui geležies amžiaus, ypač viduriniojo ir vėlyvojo, grupių. Todėl labai svarbus kapo datavimas. Jei tai tikrai vėlyvojo neolito virvelininkas, turėtume ketvirtą datuotą individą su būdinga skeleto morfologija. Šie žmonės ryškiai skyrėsi nuo ankstesnių ir vėlesnių gyventojų tiek savo kaukolės ypatumais, tiek ir kūno matmenimis: palyginimui Donkalnio, 4 kapo (mezolitas) vyro ūgis – 166,2 cm, pečių plotis – 39,7 cm; Kretuono 1B (ankstyvasis neolitas) – ūgis 157,9 cm, pečių plotis – 39,6 cm; Kirsnos–Turlojiškių (ankstyvasis bronzos a.) – ūgis 165,8 cm, pečių plotis – 37,3 cm.

Kito Lietuvos virvelininko (Spigino 2 kapo) ūgis yra apie 179 cm.

Kretuonas (Švenčionių r., A. Girininko įvairių metų tyrinėjimai).

Sluoksnis 1A.

$B_2$93 (XII plotas). Kaukolės smegeninės dalies fragmentai. Moteris, 20–30 m.

$B_2$88-89 (XII plotas). Kaktikaulio žvynas, momenkaulių fragmentai, pakauškaulio žvyno fragmentai, kairiųjų skruostikaulio ir viršutinio žandikaulio fragmentai (dantys nuolatiniai: antrasis kaplys, pirmas, antras ir trečias krūminiai, taip pat apatinio krūminio danties fragmentas). Kaulai labai masyvūs. Vyras, 20–30 m.

Sluoksnis 1B.

Radinių numeriai 3490, 1313, 4412, 4731, 4551 – smulkūs žmogaus kaukolės skliauto fragmentai; jų suklijuoti nepavyko, bet, sprendžiant pagal masyvumą ir siūlių būklę, gali būti vieno asmens – 30–40 m. vyro.

Radinys 5502 – pirmasis viršutinis dešinysis krūminis nuolatinis dantis.

Radinys 5242 – antrasis apatinis nuolatinis krūminis ir viršutinis dešinysis antrasis krūminis dantys.

Sluoksnis 1C.

Kapai 1, 5, 8 – vienas asmuo (kaktikaulio žvynas, momenkauliai, dešiniojo smilkinkaulio žvyno fragmentas) – paauglys ar moteris iki 25 m. Dvi muštos nesugijusios žaizdos viršugalvyje (smūgiai buku daiktu, greičiausia buvę mirties priežastimi). Kadangi skliauto kaulų siūlės buvo nesuaugę, jie atsiskyrė lengvai ir į skirtingas duobutes pateko vienu metu, prieš tai suskaldyti. Jie buvo skeletavę (be minkštųjų audinių); pvz., į vieną duobę pateko kaktikaulis ir smilkinkaulio žvynas. Pjovimo pėdsakų, terminio apdorojimo žymių nematyti.

Kapas 2 – vieno asmens smulkūs abiejų momenkaulių, pakauškaulio žvyno fragmentai, beveik visas apatinis žandikaulis, kairysis viršutinis žandikaulis. Vyras, 20–30 m. Kaulų fragmentacija sena (įvyko prieš patenkant į duobę).

Kapai 3 ir 4 – vienas asmuo (kaktikaulio žvynas, abiejų momenkaulių fragmentai, dešinė apatinio žandikaulio pusė). Vyras, 20–30(40) m.

Kapas 6. Du menki momenkaulių fragmentai. Iki 40 m. asmuo.

Kapas 7. Neidentifikuoti momenkaulių fragmentai.

Kv. C100 – pirmasis apatinis dešinysis krūminis nuolatinis dantis.

Kv. Č102 – antrasis apatinis dešinysis krūminis nuolatinis dantis.

Kv. D99 – viršutinis dešinysis iltinis dantis.

Šie dantys gali būti arba kapų 1, 5, 8 individo, arba 3, 4 individo (tinka amžius, sprendžiant pagal nusidėvėjimą). Kapo 2 jos būti negali – pastarojo liekanos dantų turi pakankamai. Iš 1A ir 1B dantys irgi negali būti atnešti – ten išlikusių dantų nusidėvėjimas didesnis.

Č101 – pirmasis apatinis kairysis pieninis krūminis dantis.

H99 – antrasis apatinis kairysis pieninis krūminis dantis.

Abu šie pieniniai dantys greičiausia vieno individo – apie 3 m. vaiko.

Išvada: Kretuone 1C duobutėse po buvusių pastatų asla ir kitose vietose buvo ne mažiau kaip 4 palaikų – apie 3 m. vaiko, iki 25 m. moters ar paauglio, 20–30 m. vyro, 20–30(40) m. vyro liekanos. Gali būti, kad 6 ir 7 kapų fragmentai taip pat priklausė šiems individams.

I tūkst. pr. Kr.

Kremacijos

Strazdai (Šilutės r., L. Tamulyno 1999 m. tyrinėjimai).

Degintinis kapas 2. Identifikuoti fragmentai gali būti vieno asmens – daugiau nei 40 m. vyro, kremuoto didelėje laužavietėje.

Geležies amžius

Griautiniai kapai

Baliuliai (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 1999 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1, kapas. Tyrimui gauta stipriai erodavę kaukolės skliauto fragmentai. Moteris, daugiau nei 40 m.

Pilkapis 4, kapas. Labai sunykę blauzdikaulių ir šlaunikaulių fragmentai. Suaugęs asmuo, moteris (?).

Pilkapis 10, kapas. Labai sunykę fragmentai. Paauglys, apie 15 m.

Pilkapis 11, kapas. Kape greičiausia buvo palaidota suaugusi moteris.

Lazdininkai, (Kretingos r., A. Bliujienės 2000 m. tyrinėjimai).

Kapas 72. Išlikę tik dantų vainikai: 25–35 m. asmuo.

Marvelė (Kauno m., M. Bertašiaus ir V. Šimėno 2000 m. tyrinėjimai). Didžiosios dalies kapų kaulinė medžiaga labai fragmentiška, todėl galimos lyties nustatymo klaidos. Galutinai spręsti apie individo lytį reikia atsižvelgus į archeologinius duomenis. Antropologiškai ištirti 42-jų degintinių ir nedegintinių kapų palaikai. Nedegintiniuose palaidoti 29 asmenys, iš jų – 22 suaugusieji (9 moterys ir 11 vyrų, 2 nenustatytos lyties) ir 7 vaikai (iš jų 1 naujagimis ir 3 kūdikiai).

Patologija:

Kapas 1183. Moteris, 50–55 m. Osifikuojantis miozitas ant dešiniojo šlaunikaulio, pritraukiamųjų raumenų prisitvirtinimo vietoje (traumos stipriai patempus šiuos raumenis pasekmė). Ūgis apie 167 cm.

Kapas 1189. Vyras, 30–40 m. Sugijusi kairės šoninės kulkšnies trauma (kulkšnies lūžimas, sąauga su blauzdikauliu).

Pilviškės (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1. Dėl dirvos poveikio stipriai erodavę kaukolės skliauto fragmentai (pakauškaulis, dalis momenkaulių apie strėlinę siūlę, dalis kaktikaulio), dalis ilgojo kaulo diafizės, dubenkaulio (?). Vyras, daugiau nei 40 m.

Puntuzai (Vilniaus r., V. Kliaugaitės 1999 m. tyrinėjimai).

I pilkapių grupė

Kapas 1. Labai sunykę griautinio kapo fragmentai (šlaunikauliai, dubenkauliai). Moteris (?), daugiau nei 15 m.

Santaka (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1. Dėl dirvos poveikio labai erodavusi kaukolė su apatiniu žandikauliu ir I kaklo slanksteliu. Kitų postkranijinio skeleto fragmentų nerasta. Moteris, 30–35(40) m. Sprendžiant pagal kaulų išlikimą (nors ir stipriai erodavę, išlikę net trapiausių veido kaulų fragmentai) – žemėje užkasta kaukolė nejudinta. Kadangi postkranijinių griaučių nėra, manytume, kad palaidota buvo tik galva su kaklo I slanksteliu, t. y. turėtume savotiško laidojimo ritualo atvejį (prieš užkasant kūnas buvo kurį laiką saugomas kitoje vietoje, o vėliau beveik skeletuota galva (apatinis žandikaulis ir I kaklo slankstelis dar nebuvo atsiskyrę) palaidoti). Su panašiu atveju esame susidūrę Aleknonių (Alytaus r.) senkapyje 1983 m.

Užpelkiai (Kretingos r., A. Bliujienės 2000 m. tyrinėjimai).

Kapas 96. 2 nuolatinių dantų vainikai: 8±2 m. vaikas.

Kapas 103. 4 pieninių dantų vainikai: 2 m.±8 mėn. vaikas.

Vėžaičiai (Šilutės r., L. Tamulyno 1999 m. tyrinėjimai).

Kapas II–1. Stipriai erodavę kairiojo smilkinkaulio fragmentas (sąnarinės

duobės sritis), speninės ataugos fragmentas (gerai pneumatizuotas), apatinio žandikaulio fragmentas (nuolatiniai dantys buvo išdygę). Asmens amžius – daugiau negu 6 metai.

Zapsė 5 (Lazdijų r., G. Grižo 1999 m. tyrinėjimai).

Trijų suaugusių vyrų palaikai. Kadangi kaulai labai sunykę, galimos lyties ir amžiaus nustatymo klaidos. Patologija:

Kapas 13. Kaukolės ir postkranijinių griaučių fragmentai. Vyras, 30–35 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kremacijos

Ažušilė (Ignalinos r., Z. Baubonio 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Suardytas kapas. Palaikai greičiausia suaugusios moters (daugiau nei 20 m.). Degimo temperatūra 500–700°C.

Baliuliai (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 1999 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 2

Degintinis kapas. Palaikai 2 asmenų – suaugusio asmens (greičiausia 25–35 m. moters) ir apie 5 m. vaiko.

Pilkapis 3

Degintinis kapas 1. Palaikai greičiausia vieno asmens – brandaus ar senyvo amžiaus (daugiau nei 40 m.) moters.

Degintinis kapas 2. Palaikai vieno asmens – 22–25 m., 171–175 cm ūgio vyro, turėjusio stuburo deformaciją (skoliozė į kairę).

Degintinis kapas 3. Kaulai greičiausia vieno asmens – suaugusios moters (25–40 m.).

Pilkapis 5

Degintinis kapas 1. Palaikai vieno asmens – daugiau nei 40 m. vyro (kaukolės siūlių būklė, osteochondrozės ir osteoartrozės pėdsakai).

Degintinis kapas 2. Palaikai vieno asmens – 25–30 m. vyro. Rasta anomalija – įgimtas krūtinės slankstelių blokas.

Degintinis kapas 3. Fragmentai gali būti 4 asmenų, iš jų bent 1 vaikas (6–10 m.), 1 – 25–40 m. suaugęs asmuo.

Pilkapis 9

Degintinis kapas. Visi pilkapyje rasti palaikai (tiek kapo vietoje, tiek perarimo, kontrolinės juostos, ŠR ketvirčio vietose) gali būti vieno asmens – 25–40 m., 155–159 cm ūgio moters, sirgusios lėtine uždegiminio pobūdžio liga.

Pilkapis 12

Degintinis kapas 1. Palaikai greičiausia 1 asmens – suaugusios moters (?).

Degintinis kapas 2. Palaikai greičiausia 1 asmens – daugiau nei 30 m. moters.

Pilkapis 13

Degintinis kapas. Palaikai 5 m.±16 mėn. vaiko.

Dubingiai (Jutonys) (2000 m. P. Tebelškio tyrinėjimai).

Identifikuoti fragmentai suaugusio (daugiau nei 20 m.) asmens. Lyties nustatyti nepavyko. Kremuota nuo ~300°C iki 700–800°C temperatūroje – nedidelėje laužavietėje, kurioje nepavyko pasiekti visiškam kremavimui reikalingos temperatūros. Palaikai iš laužavietės surinkti ne visi.

Kurklių Šilas (Anykščių r., E. Butėno 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 33(5)

Degintinis kapas 4 ir jo aplinka. Nedaug smulkių visiškai perdegusių (kremavimo temperatūra apie 800°C) fragmentų. Suaugęs asmuo.

Degintinis kapas 5. Neidentifikuoti fragmentai.

Degintinis kapas Nr. 7. Nedaug smulkių visiškai perdegusių (kremavimo tem-

peratūra apie 800°C) fragmentų. Vyras (?), 35–45 m.

Atskiri įvairiose vietose rasti fragmentai neidentifikuoti. Įdomesnis radinys – kv. 10 G–H tarp žmogaus kaulų kremuotas smulkaus gyvulio kaulo fragmentas.

Lauksteniai (Ignalinos r., V. Kliaugaitės 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Degintinis kapas 1. Visai ir tolygiai sudegę (apie 800°C) 5±1,5 metų amžiaus vaiko palaikai.

Degintinis kapas 2. Gausiai kiek skirtingo sudegimo laipsnio fragmentų: nuo gelsvai kreminės iki įvairių pilkų atspalvių kaukolės kaulai (liemens srities degimo temperatūra apie 800°C, galvos, matyt, buvusios laužavietės pakraštyje – 500–600°C). Palaikai 2 asmenų – apie 5 m. vaiko ir 25–35 m. vyro, kuris galėjo skųstis juosmens srities skausmais dėl osteochondrozės.

Marvelė (Kauno m., M. Bertašiaus ir V. Šimėno 2000 m. tyrinėjimai). Antropologiškai ištirta 12 degintinių kapų. Juose palaidota 12 suaugusiųjų (2 moterys, 8 vyrai, 2-jų lytis nenustatyta, 1 – nei lytis, nei amžius).

Degintinis kapas 1174. Neidentifikuoti smulkūs netolygiai sudegę fragmentai (500–700°C).

Degintinis kapas 1175. Nedaug smulkių tamsiai rudos spalvos ar tik apanglėjusių, vidutiniškai deformuotų fragmentų (apie 600°C). Vyras (?), daugiau nei 20 m. Prisimaišę keli nesudegę gyvulio kaulų fragmentai.

Degintinis kapas 1184. Palyginus nedaug visai sudegusių, stipriai deformuotų gelsvai rusvos spalvos fragmentų (apie 700°C). Moteris (?) 20–30 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1185. Nedaug smulkių visiškai tolygiai sudegusių (700–800°C) fragmentų. Vyras, daugiau nei 40 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1187. Nedaug apanglėjusių, nežymiai deformuotų fragmentų (400–500°C). Vyras (?), daugiau nei 20 m. Prisimaišęs gyvulio danties fragmentas.

Degintinis kapas 1188. Nedaug apanglėjusių fragmentų (400–500°C). Lytis nenustatyta, amžius 15–40 m. Prisimaišę nesudegusių gyvulio kaulų fragmentų, 1 gyvulio dantis, žalvarinė grandelė. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1190. Nedaug gelsvai kreminės spalvos stipriai deformuotų, visiškai perdegusių (apie 800°C) fragmentų. Vyras, daugiau nei 20 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1194. Palyginus nedaug visiškai sudegusių, stipriai deformuotų, gelsvai rusvos spalvos fragmentų (apie 700°C). Asmens lyties nustatyti nepavyko, amžius pagal siūlių būklę 25–40 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1195. Maždaug pusė vieno asmens skeleto kaulų (kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi). Fragmentų spalva gelsvai rusva, vietomis šviesiai pilka, deformacija žymi (kremavimo temperatūra apie 600–800°C). Moteris (?), 25–40 m.

Degintinis kapas 1196. Nedaug smulkių, apanglėjusių, bet stipriai deformuotų fragmentų (kaulai visiškai perdegę – 700–800°C). Vyras (?) daugiau nei 20 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1197. Nedaug smulkių, daugiausia suanglėjusių fragmentų (400–600°C). Vyras (?) Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 1205. Maždaug pusė vieno asmens skeleto kaulų (kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi). Fragmentų spalva gelsvai rusva, vietomis šviesiai pilka, deformacija žymi (kremavimo temperatūra apie 600–800°C). Vyras, daugiau nei 40 m., ūgis daugiau negu 176 cm.

Degintinis kapas 1206. Nedaug smulkių gelsvai rusvos spalvos (kai kurie diafizių fragmentai tik suanglėję) fragmentų (kremavimo temperatūra 600–700°C). Vyras (?) daugiau nei 20 m. Kaulai iš laužavietės išrinkti ne visi.

Paduobė-Šaltaliūnė (Švenčionių r., V. Steponaičio 2000 m. tyrinėjimai).

III pilkapių grupė

Pilkapis 10

Archeologas kapo 1 medžiagą suskirstė į 4 dalis. Palaidojimas greičiausia grupinis: vienu metu kremuoti ne mažiau kaip 2 asmenų palaikai: 9±2 metų vaiko ir 25–35 m. asmens, greičiausia moters. Laidojant pelenus, palaikai sumaišyti: vienoje vietoje visose dalyse atsidūrė ir vaiko, ir suaugusio asmens kaulai. Palaikai tolygiai sudegę, sudegimo laipsnis ir deformacija liudija didelę geros kokybės medienos laužavietę, kurioje galėjo būti iki 800°C temperatūra.

Pakalniai (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 1998 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Degintinis kapas 1. Daug visai sudegusių, stipriai deformuotų smulkių ir stambių fragmentų. Spalva gelsvai kreminė, kai kur šviesiai pilka (didelė laužavietė, kur buvo pasiekta aukšta tolygi 700–800°C temperatūra). Palaikai vieno asmens – daugiau nei 40 m. moters. Iš laužavietės surinkti kruopščiai (beveik visi).

Pilkapis 2

Degintinis kapas 1. Nedaug smulkių, visiškai ir tolygiai perdegusių fragmentų (didelė laužavietė, kur buvo pasiekta aukšta tolygi 700–800°C temperatūra). Palaikai gali būti vieno asmens – nenustatytos lyties 25–40 m. individo. Iš laužavietės surinkti ne visi.

Degintinis kapas 2. Daug visai sudegusių, stipriai deformuotų smulkių fragmentų. Spalva gelsvai kreminė, kai kur šviesiai pilka (didelė laužavietė, kur buvo pasiekta 600–800°C temperatūra). Palaikai vieno asmens – 25–40 m. vyro. Iš laužavietės surinkti beveik visi.

Pilkapis 3

Degintinis kapas 1. Daug smulkių, visai sudegusių, stipriai deformuotų fragmentų. Spalva gelsvai kreminė, kai kur šviesiai pilka (didelė laužavietė, kur buvo pasiekta 700–800°C temperatūra). Palaikai greičiausia vieno asmens – 30–50 m. vyro. Iš laužavietės surinkti beveik visi.

Pilkapis 4

Neidentifikuotas fragmentas.

Pilkapis 5

Degintinis kapas 1. Palyginus nedaug gelsvai-rusvų – šviesiai pilkų fragmentų (kremavimo temperatūra 600–700°C). Palaikai greičiausia vieno asmens – 25–45 m. moters. Iš laužavietės surinkti ne visi.

Papunžė (Vilniaus r. V. Vaitkevičiaus 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis

Stipriai deformuoti visai sudegę (700–800°C) fragmentai. Identifikuoti (žmogaus ar gyvulio) vizualiai nepavyko (vienas fragmentas galėtų būti vaiko sėdinkaulio arba mentės).

Pilviškės (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Juvelyro gamybos vietos kultūrinio

sluoksnio kaulai – neidentifikuoti visai sudegę (apie 800°C) fragmentai. Ar kaulai žmogaus, morfologiškai nustatyti negalima.

Vaišniūnai *(Medžiukalnis)* (Ignalinos r., V. Kliaugaitės 2000 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Degintinis kapas griovyje. Apie 1/3 viso skeleto visiškai sudegusių (gelsvai kreminė spalva, žymi deformacija – temperatūra 700–800°C) fragmentų. Palaikai greičiausia 1 asmens – 25–35 m. moters.

Vanagiškiai (Jonavos r., E. Butėno 1997 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1

Degintinis kapas 2 ir jo aplinka. Gausūs kaulų fragmentai, gelsvai kreminės spalvos, stipriai deformuoti, tik kai kurie fragmentai pilki (degimo temperatūra gana tolygi, 600–700°C, tik vietomis apie 450–600°C). Identifikuoti palaikai galėjo priklausyti 5 asmenims: 2 vaikams (1 iki 5 m., 1 kiek vyresnis), 2 moterims (15–35 m.), 1 – 35–39 m. vyrui. Apie kremavimo ir palaidojimo aplinkybes (ar kremuota ir laidota vienu metu? Ar palaidota buvo atskirai, o palaikai sumaišyti ardant pilkapį?) reikėtų spręsti iš archeologinio konteksto.

Pilkapis 2 (įvairios vietos)

Pilkapyje identifikuoti ne mažiau kaip 4 asmenų palaikai: kūdikio (iki 1 m.), 1,5–3,0 m. vaiko, 20–30 m. moters, daugiau nei 40 m. moters (?).

Vigodka (Dūkštas, Saksoniškės, Ąžuolynė) (Ignalinos r., R. Kraujalio 2000 m. tyrinėjimai).

I pilkapių grupė

Nedaug (maždaug ¼ viso skeleto) visai sudegusių (kaulai gelsvai kreminės spalvos, tolygiai sudegę, stipriai deformuoti). Tai liudytų didelę laužavietę, kurioje pasiekta daugiau nei 700°C temperatūra. Palaikai greičiausia dviejų asmenų – suaugusio vyro (30–50 m.) ir iki 10 m. vaiko.

Istorinio laikotarpio griautiniai kapai

Bauželis (Varneliai) (Telšių r., L. Valatkienės 2000 m. tyrinėjimai). Antropologiškai ištirti 4-ių asmenų palaikai bei jų fragmentai. Iš jų 2 vyrai (35–45 m.), moteris (25–35 m.) ir vaikas (11 m.±30 mėn.). Patologija: kape 2 palaidoto vyro sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Drąseikiai (Biržų r., R. Songailaitės 2000 m. tyrinėjimai).

Ištirti 6-iuose kapuose palaidotų asmenų palaikai bei 6 įvairios būklės kaukolės iš suardytų kapų. Nesuardytuose kapuose palaidoti 2 vyrai, 2 moterys (20–25 m.), vaikas ir kūdikis. Įdomesnė patologija:

Kapas 1. Kūdikis, 18±6 mėn. Anemijos ir meningito pėdsakai.

Kapas 2. Vaikas, 11 m.±30 mėn. Ryškūs anemijos pėdsakai.

Kapas 3. Vyras, 35–40 m. Kairiojo alkūnės sąnario artritas; DISH (reumatoidinio pobūdžio ligos) pradžia (entezopatijos ant klubakaulių skiauterių, būdingi osteofitai ant krūtinės slankstelių); sugijęs blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas.

Kapas 4. Moteris, 20–25 m. Anemijos pėdsakai; sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 5. Vyras, 50–55 m. Dešiniųjų peties, alkūnės, riešo sąnarių artritas (kairieji neišlikę); DISH pradžia; dešiniojo šlaunikaulio periostitas, dešiniojo kelio sąnario (kairysis neišlikęs) artritas su didžiule destrukcija ir deformacijomis – infekcinės, greičiausia tuberkuliozės, kilmės.

Suardytų kapų 5 kaukolės priklausė 5-iems vyrams (nuo 20 m. iki daugiau nei 50 m.) bei moteriai (45–50 m.).

Geniakalnis (Utenos r., D. Riboko 2000 m. tyrinėjimai). Antropologiškai ištirti 36-ių individų palaikai. Iš jų 7 vyrai, 6 moterys, paauglys, 10 vaikų, 8 kūdikiai, 4 naujagimiai. Žemiau pateikiami įdomesnės patologijos ir anatominių variacijų atvejai:

Kapas 9. Vyras, 25–30 m. Anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*); sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 10. Vaikas, 5–15 m. Poūmis šlaunikaulių osteoperiostitas.

Kapas 11. Vyras, 20–25 m. Sugijusi kairiojo nosikaulio trauma; sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 14. Moteris, daugiau nei 55 m. VII, VIII, XI krūtinės, III juosmens slankstelių kompresija dėl osteoporozės; V juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė, spondiliolistezė.

Kapas 15. Moteris, 35–40 m. Abiejų alkūnkaulių, kairiojo stipinkaulio, abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių osteoperiostitas.

Kapas 16. Kūdikis, 18±6 mėn. Anemijos pėdsakai; poūmis šlaunikaulių ir blauzdikaulių osteoperiostitas.

Kapas 17. Kūdikis, 6±3 mėn. Kraujosruvų pėdsakai akiduobėse.

Kapas 18. Vyras, 25–30 m. Sugijęs blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas; VII–X krūtinės slankstelių kompresija.

Kapas 19. Vaikas, 2 m.±8 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 21. Moteris, 25–30 m. Anemijos pėdsakai.

Kapas 22. Vaikas, 12 m.±30 mėn. Kaukolės žvyninių siūlių visiška kraniostenozė.

Kapas 23. Vyras, 25–30 m. Tretinis sifilis: lėtinis specifinis osteoperiostitas ir gumozinis osteomielitas – žastikaulių distaliniai trečdaliai, alkūnkaulių ir stipinkaulių proksimaliniai trečdaliai, šlaunikaulių, blauzdikaulių ir šeivikaulių diafizės, vienas padikaulis, krūtinkaulio rankena. Patologija ryškesnė kairėje pusėje.

Kapas 24. Vyras, 40–45 m. Lėtinis kairiojo alkūnkaulio, abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių, čiurnos kaulų osteoperiostitas; V juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė.

Kapas 25. Kūdikis, 6±3 mėn. Šviežias dešiniojo šlaunikaulio periostitas.

Kapas 26. Vaikas, 3 m.±12 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 27. Vaikas, 2 m.±8 mėn. Kraujosruvų akiduobėse pėdsakai; blauzdikaulių ir šeivikaulių osteoperiostitas.

Kapas 31. Vaikas, 5 m.±16 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 32. Vaikas, 10 m.±30 mėn. Anemijos pėdsakai; visiška kaukolės strėlinės ir dešiniosios vainikinės siūlių kraniostenozė; periostito pėdsakai ant II–V juosmens slankstelių kūnų priekinių paviršių (bruceliozė?).

Kapas 33. Vyras, 40–45 m. Sugijęs blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas.

Kapas 34. Kūdikis, 12±4 mėn. Ūmus šlaunikaulių ir blauzdikaulių periostitas; begyjantys trijų šonkaulių lūžimai.

Kapas 35. Moteris, 45–50 m. Sugijęs dešiniojo šeivikaulio proksimalinio galo lūžimas; IV juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė.

Kapas 37. Moteris, 40–45 m. Sugijęs kairiojo nosikaulio lūžimas; ūmus blauzdikaulių periostitas.

Kapas 38. Paauglys, 15 m.±30 mėn. Anemijos pėdsakai; sugijęs kairiojo stipinkaulio distalinio galo lūžimas.

Kapas 39. Vaikas, 11 m.±30 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 41. Vyras, 35–40 m. Didelė odontogeninė cista kairėje apatinio žandikaulio pusėje.

Atsitiktiniai kaulai priklausė 1 naujagimiui, 2 kūdikiams (0–1 m.), 18 m.±24 mėn. vaikui, 1-am 11 m.±30 mėn. vaikui, 1 moteriai daugiau nei 24 m., 1 vyrui 20–25 m.

Ant 20–25 m. vyro kaukolės kairiojo skruostikaulio – gumozinio osteomielito (sifilis) pėdsakai; ant vieno kairiojo raktikaulio – gumozinio osteomielito žymės.

Vadinasi, bent 2 individai (23 kapo ir suardyto) turėjo tretiniam sifiliui būdingus pažeidimus.

Karmėlava (Kauno r., K. Rickevičiūtės 2000 m. tyrinėjimai). Antropologiškai ištirti 12-os individų palaikai, iš jų 7 vaikai, 3 moterys (15–30 m.) ir 2 vyrai (20–30 m.). Kaulinė medžiaga labai sunykusi ir fragmentiška, todėl galimos lyties ir amžiaus nustatymo klaidos.

Kaunas, A. Mackevičiaus g. Nr. 14 (L. Kvizikevičiaus 2000 m. tyrinėjimai).

Palaikai fragmentiški ir erodavę dėl dirvos poveikio. Kadangi palaidojimai suardyti, atlikta grupinė identifikacija. Išvada: palaikai ne mažiau kaip 4 asmenų, iš jų 1 vyras 25–30 m., 1 vyras 20–25 m., 1 [illegible], vienas 15–18 m. paauglys.

Klaipėda, pilis (V. Žulkaus 1999 m. tyrinėjimai).

Žmogaus kaulų fragmentai: bent dviejų suaugusių asmenų (vienas jų 20–30 m.), vaiko (5–10 m.).

Nociūnai (Kėdainių r., M. Bertašiaus 1999 m. tyrinėjimai).

Ištirti 94-ių asmenų palaikai, iš jų 13 kūdikių, 30 vaikų, 4 paaugliai, 22 moterų ir 25 vyrų. Toliau pateikiami duomenys apie patologiją:

Kapas 7. Vyras, 25–35 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 21. Vyras, 45–50 m. Sisteminė skeleto patologija (DISH); sugijęs kairiojo raktikaulio lūžimas; dešinės pėdos dviejų naginių pirštikaulių deformacija – nušalimo (?) pasekmė.

Kapas 29. Kūdikis, 6±3 mėn. Dešinės mentės periostitas; šonkaulių deformacija – „rachitinis rožančius".

Kapas 30. Moteris, 30–35 m. Anemijos pėdsakai; sugijęs dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 34. Moteris, 50–55 m. Sugijęs kairiojo momenkaulio impresinis lūžimas; poūmis blauzdikaulių ir šeivikaulių osteoperiostitas.

Kapas 41. Vyras, 35–40 m. IV ir V juosmens slankstelių spondiliolizė.

Kapas 70a. Vyras, 40–45 m. Sugijęs dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 70b. Vaikas, 4 m.±12 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 75. Vyras, daugiau nei 55 m. Sugijusi mušta kairiojo momenkaulio žaizda; uždegiminės kilmės (panariciumas?) dešinės rankos III piršto naginio pirštikaulio atrofija ir ankilozė; abiejų klubo sąnarių artritas, sugijęs abiejų blauzdikaulių periostitas; pėdos sąnarių artritas; 7 ir 9 krūtinės slankstelių kompresiniai lūžimai dėl osteoporozės.

Kapas 76. Vyras, 45–50 m. Sugijęs kairiojo šlaunikaulio, abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas; sisteminės skeleto patologijos (DISH) pradžia; trijų (!) juosmens slankstelių spondiliolizė: II dešinės pusės, IV ir V – tipinė abipusė.

Kapas 88. Kūdikis, 12±4 mėn. Sukalkėjusi kraujosruva *glabella* srityje.

Kapas 89. Vaikas, 9 m.±24 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 97. Vaikas, 7 m.±24 mėn. Savotiškos, greičiausia uždegiminės kilmės, lėtinės ligos pėdsakai: didžiulės sukalkėjusios kraujosruvos akiduobėse; didelės griuvimo sritys aiškiais kraštais kairiajame klubakaulyje, 9 krūtinės slankstelio kairėje lanko pusėje, kairėje kryžkaulio pusėje.

Kapas 98. Vyras, 30–35 m. Kaulų tuberkuliozė: specifinio uždegimo židiniai ant 4–11 krūtinės slankstelių kūnų; destrukcijos židiniai ties dešiniųjų šonkaulių galvomis; dešinės pėdos nykščio padikaulio ir pirštikaulio osteomielitas (greičiausia TBC kilmės); abiejų šlaunikaulių, blauzdikaulių ir šeivikaulių sugijęs periostitas.

Palėvenė, šv. Domininko bažnyčios šventorius (Kupiškio r., A. Kavaliausko 1999 m. tyrinėjimai).

Suardytų kapų medžiaga – 3 suaugusių vyrų, 1 moters ir 1 vaiko. Kapo 1 (35–40 m. moteris) patologija: dešiniojo peties sąnario artritas; sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Ramoniškiai (Šakių r., R. Kraujalio 1999 ir 2000 m. tyrinėjimai). Iš antropologiniams tyrimams gautų 13-os individų palaikų, 1 priklausė kūdikiui, 4 – vaikams, 3 – moterims, 5 – vyrams. Osteologinėje medžiagoje pastebėtos įdomios patologijos:

Kapas 19. Vaikas, 13 m.±30 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 20. Vyras, 35–30 m. Dešinėje skliauto pusėje nesugijusio lūžimo nuo smūgio plokščiu daiktu žymės; kaukolė deformuota.

Kapas 23. Vyras, 50–55 m. Sklerotinio osteomielito pažeista sritis ties viršutinio ir apatinio žandikaulio dešine puse. Galima įtarti tretinį sifilį.

Kapas 25. Vyras, 40–45 m. Dešinėje kaukolės skliauto pusėje, ties vainikine siūle nesugijęs impresinis kaukolės skliauto lūžimas, nuo jo eina skliauto skilimo linijos. Abiejų dilbių įgimta Madelungo tipo deformacija – kaulai nesimetriški, trumpesni (kairysis už dešinįjį – apie 5 cm); deformacijos priežastis – lokalizuota chondrodistrofija ar dischondrosteozė.

Kapas 28. Moteris, daugiau nei 50 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 29. Vaikas, 18±6 mėn. Meningito ir kalcifikuotų kraujosruvų pėdsakai momenkaulių vidiniame paviršiuje, akiduobėse, ant mentės, alkūnkaulio.

Tauragnai, buvusiųjų bažnyčių vietos (Utenos r., R. Laužiko 2000 m. tyrinėjimai). Antropologiškai ištirta 12 individų palaikai, iš jų: 7 vyrų, 1 moters, 3 vaikų ir 1 naujagimio. Atkreiptinas dėmesys į šiuos patologijos atvejus:

Kapas 1(30). Vaikas, 3 m.±12 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 2 (31). Vyras, 30–50 m. Lėtinis alkūnkaulių ir stipinkaulių osteoperiostitas; sugijusi kairiojo klubakaulio sparno trauma; sugijęs kompresinis I juosmens slankstelio lūžimas.

Kapas 6. Vyras, daugiau nei 55 m. Dešiniojo kelio sąnario osteoartrozė; sugiję kairiųjų blauzdikaulio ir šeivikaulio lūžimai; sugijęs kompresinis VII krūtinės slankstelio lūžimas.

Kapas 8. Vyras, daugiau nei 50 m. Entezopatijos (DISH – reumatoidinio jungiamojo audinio ligos pėdsakai); sugijęs dešiniojo raktikaulio lūžimas; senas kairiojo klubo sąnario išnirimas; ne mažiau kaip 5 dešiniųjų ir 1 kairiojo šonkaulio lūžimai; sugijęs kairiojo šlaunikaulio periostitas.

Kapas 9. Vyras, 40–45 m. Sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Atlikta suardytų kapų palaikų grupinė identifikacija. Nustatyta, kad palaikai yra ne mažiau kaip 29-ių asmenų: naujagimių (0–6 mėn.) – 6; vaikų (2–5 m.) – 4; vaikų (5–10 m.) – 5; paauglių (10–15 m.) – 2; jaunuolių (15–20 m.) – 1, 30–50 m. vyrų – 1; vyresnių kaip 50 m. vyrų – 3; 30–40 m. moterų – 1; 40–50 m. moterų – 1; vyresnių kaip 50 m. moterų – 1; daugiau nei 20 m. moteris – 1; 3 suaugusių individų lytis ir amžius nenustatyti. Suardytų kapų patologija: sugijęs vieno kairiojo raktikaulio lūžimas; vieno dešiniojo blauzdikaulio ūmus periostitas; vieno kairiojo blauzdikaulio sugijęs apatinio trečdalio lūžimas; vienos moters kairiojo ir dešiniojo peties sąnarių sunkus artritas.

Užubaliai (Alytaus r., E. Svetiko 2000 m. tyrinėjimai). Osteologiškai ištirti 13-os kapų palaikai: 5 vyriškos lyties, 4 moteriškos, 2 vaikų ir 2 naujagimių. Pastebėta įvairaus pobūdžio patologijos bei anatominių variacijų:

Kapas 27. Vaikas, 8 m. ± 24 mėn. *Cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai).

Kapas 28. Vyras, 35–40 m. *Cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai); ryškūs XI krūtinės, I–II juosmens tarpslankstelinių diskų išvaržų pėdsakai (stuburo trauma); sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 29A. Moteris, daugiau nei 55 m. Nedidelė osteoma kairėje pakauškaulio žvyno pusėje, ties lambdine siūle.

Kapas 30A. Vyras, 50–55 m. Sugijusi mušta dešiniojo momenkaulio žaizda; sugijusi kairiojo nosikaulio trauma; sugijęs abiejų blauzdikaulių periostitas.

Kapas 31. Vyras, 20–25 m. Abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių poūmis periostitas; kairiojo pirmo padikaulio galvos atsluoksniuojantis osteochondritas; 13 porų šonkaulių ir juosmeninės stuburo dalies anatominės variacijos.

Kapas 34. Vyras, 30–35 m. *Cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai); kairės čiurnos artritas (greičiausia potrauminis).

Kapas 36. Moteris, 45–50 m. *Cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai); sugijusi kirsta (?) dešiniojo momenkaulio žaizda viršugalvyje; sugijęs blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas.

Vilnius, Bonifratrų bažnyčios ir vienuolyno kiemas (V. Daminaičio 2000 m. tyrinėjimai).

Visi palaidojimai buvo suardyti. Atlikta jų antropologinė analizė. Jos metu nustatyta, kad tarp žmonių kaulų buvo nemažai įvairių gyvulių kaulų (jie atskirti ir perduoti Lietuvos veterinarijos akademijos Anatomijos ir histologijos katedros osteologijos laboratorijai). Po grupinės palaikų identifikacijos apibendrinus atskirų kaulų analizės duomenis (nustatant minimalų asmenų skaičių imamas maksimalus vieno kaulo ar jo fragmento skaičius), paaiškėjo, kad šiame paminkle galėjo būti palaidota: naujagimių – 1; 0–5 mėn. vaikų – 5; 5–10 m. vaikų – 2; 10–20 m. vaikų – 5 (iš viso vaikų ir paauglių – 13); 20–30 m. vyrų – 11; moterų – 1; 30–40 m. vyrų – 18; moterų – 1; 40–50 m. vyrų – 24; moterų – 1; vyresnių nei 50 m. vyrų – 11; moterų – 1; nenustatyto amžiaus suaugusių vyrų – 6; nenustatytos lyties ir amžiaus suaugusių – 27. Iš viso suaugusių – 101 (iš viso asmenų – 114).

Patologija:

Kaukolės. 3 vyrų kaukolės (35–45, 20–30 ir 40–50 m.) – su anemijos pėdsakais (*cribra orbitalia*). 2 vyrų kaukolės (35–40

ir 45–50 m.) – sugiję nosies lūžimai. 1 vyro (45–55 m.) – sugijusi kirsta kaktos žaizda ties dešiniu antakių lanku. 3 vyrų kaukolės – chirurginio gydymo pėdsakai (trepanacijos): 40–45 m. – apvali anga su periostito pėdsakais ant kairiojo momenkaulio, žemiau gumburo (trepanacinė anga, po kurios žmogus gyveno tik porą savaičių); 35–40 m. – kirsta kiaurinė viršugalvio žaizda, greta jos – gręžta trepanacinė anga, neryškios gijimo žymės (traumą nesėkmingai bandyta gydyti chirurginiu būdu; žmogus mirė po kelių dienų); 45–50 m. – viršugalvyje ovalus defektas nuolaidžiais kraštais (sugijusi chirurginė intervencija). 1-os 30–40 m. moters kaukolės fragmentai – tretinio sifilio pėdsakai.

Raktikauliai. Vienas kairysis – nesugijęs lūžimas (susidaręs naujas sąnarys); 1 dešinysis – sugijęs petinio galo lūžimas.

Žastikauliai. Vienas kairysis – alkūnės sąnario potrauminis artritas.

Alkūnkauliai. Vienas dešinysis – potrauminis alkūnės artritas; du kairieji – potrauminiai ar pūlingi alkūnės artritai; vienas kairysis ir vienas dešinysis – sugiję distalinio galo lūžimai.

Stipinkauliai. Vieno kairiojo ir vieno dešiniojo – sugiję lūžimai tipinėje vietoje; vienas kairysis – begyjantis lūžimas tipinėje vietoje; vienas kairysis – periostitas.

Dubenkauliai. Du kairieji (vyrai) – klubo sąnario artritas.

Šlaunikauliai. Vienas kairysis – sunkus klubo sąnario osteoartritas; vienas dešinysis – kelio sąnario osteoartritas; vienas kairysis – sugijęs lūžimas ir kelio osteoartrozė; vienas kairysis – osteoperiostitas; vienas kairysis – lėtinis distalinio galo osteomielitas.

Blauzdikauliai. Vienas dešinysis – gerai sugijęs lūžimas; vienas dešinysis – su deformacija sugijęs lūžimas; vienas kairysis – kulkšnies trauma, osteomielitas ir ankilozė su šeivikauliu; 2 kairieji ir 1 dešinysis – osteoperiostitas; 1 dešinysis – lėtinis osteomielitas; 10–17 m. paauglio – lėtinis kairiojo ir dešiniojo osteoperiostitas.

Šeivikauliai. Trijų sunkus osteoperiostitas ar osteomielitas.

Išvada: ištirtame plote rasti palaikai ne mažiau kaip 114-os asmenų. Lyties ir amžiaus struktūra labai skiriasi nuo įprastinės vėlyvųjų viduramžių senkapių demografinės situacijos: per mažai vaikų, labai mažai moterų, dominuoja vyresnio amžiaus vyrai. Taip galėjo atsitikti arba dėl to, kad palaidojimai antriniai, arba dėl to, kad kasant surinkti ne visi kaulai (abi prielaidos atmestinos, nes tarp stambių kaulų buvo nemažai smulkių liemens ir galūnių kaulų, kurie perlaidojimo ar paviršutiniško rinkimo metu pametami). Kita galimybė – specifinė atranka laidojimo metu. Kadangi aiškiai dominuoja vyresnio amžiaus vyrai, galima manyti, kad tai – daugiausia vienuolių ir kunigų palaidojimai. Sugijusių ir nesugijusių kaulų pažeidimų (ypač – trys chirurginio gydymo) atvejai leidžia manyti, kad čia buvo laidojami ir ligoniai.

Vilnius, Maironio ir šv. Mykolo g. sankryžos plotas (D. Luchtanienės 2000 m. tyrinėjimai).

Kaulai surinkti atliekant žemės darbų archeologinę priežiūrą. Palaikai fragmentiški, todėl atlikta grupinė identifikacija nustatant minimalų individų skaičių. Palaikai priklausė ne mažiau kaip 74-iems asmenims: 62 suaugusiems (1 vyras 30–40 m., 1 vyras 40–50 m., 1 vyras daugiau nei 50 m.; 1 moteris 20–30 m., 1 moteris

vyresnė nei 50 m.; likusių suaugusiųjų lytis ir amžius nenustatyti), 8-iems vaikams (6 iš jų 5–10 m., 2 – 1–5 m.) ir 4-iems kūdikiams (0–1 mėn.).

Patologija: vieno asmens su deformacija sugijęs dešiniojo stipinkaulio lūžimas; bent vienas asmuo sirgo trečios stadijos sifiliu.

Vilnius, Mindaugo g. (V. Daminaičio 2000 m. tyrinėjimai).

Kaulinė medžiaga gerai išlikusi. Kai kurie kaulai su kalkių (?) žymėmis – matyt, palaikus bandyta dezinfekuoti. Suardytų kapų medžiagoje nemažai įvairių gyvulių kaulų fragmentų. Pateiksime identifikuotų kapų įdomesnius patologijos ir anatominių variacijų pavyzdžius:

Kapas 3. Vyras, 45–50 m. Sugijęs kairiojo raktikaulio lūžimas, kairiojo šlaunikaulio ir šeivikaulio sugijęs periostitas (persirgtos lėtinės infekcinės ligos pėdsakas), nežymi stuburo kryžmeninės dalies anomalija (sakralizacija, *spina bifida*).

Kapas 4b. Vyras, 20–25 m. Sugijusi muštinė kaktikaulio žaizda (viduryje), abiejų menčių anatominė variacija (*os acromiale*), stuburo anatominė variacija (13 porų šonkaulių).

Kapas 6. Vyras, 25–30 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 8. Vyras, 25–30 m. Kairiojo žastikaulio vidinio antkrumplio defektas (buvusios ir sugijusios traumos pasekmė), sugijęs ir šviežias šlaunikaulių, blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas (žmogus sirgo lėtine infekcine liga ar intoksikacija).

Kapas 9. Vyras, 25–30 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 10. Vyras, 20–25 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 11. Vyras, 20–25 m. Sisteminis ūmus periostitas (lėtinės intoksikacijos pasekmė): apatinis žandikaulis, dešinys žastikaulis, kairys stipinkaulis.

Kapas 12. Vyras, 20–25 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 15. Vyras, 20–25 m. Keli kaulų augimo sutrikimai (visiškas kaukolės strėlinės siūlės sukaulėjimas, IV juosmens slankstelio spondiliolizė), neturėję įtakos asmens gyvenimui, neryškios anemijos žymės.

Kapas 17. Vyras, 16–17 m. Sugiję dešiniųjų IV–VI šonkaulių lūžimai.

Kapas 18. Vyras, 20–25 m. Neryškios anemijos žymės, kryžkaulio ir krūtinkaulio anatominės variacijos.

Kapas 19. Visas skeletas. Vyras, 18–20 m. Neryškios anemijos žymės.

Kapas 20. Vyras, 20–25 m. Ūmus dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 21. Vyras, 20–25 m. sugijęs abiejų šlaunikaulių periostitas, abiejų pėdų kaulų lėtinis periostitas, osteoartritas. Krūtinkaulio anatominė variacija.

Kapas 22. Vyras, 25–30 m. poūmis blauzdikaulių periostitas.

Kapas 24. Vyras, 20–25 m. Neryškios anemijos žymės, anatominės variacijos (13 porų šonkaulių, 6 juosmens slanksteliai).

Kapas 25. Vyras, 20–25 m. Ryški anemija, poūmis blauzdikaulių periostitas, kelios gyventi netrukdžiusios anatominės variacijos (visiškas kaukolės strėlinės siūlės sukaulėjimas; I kaklo slankstelio *spina bifida*; 13 porų šonkaulių).

Kapas 26. Vyras, 20–25 m. Uždegiminiai pakitimai ant III juosmens – I kryžmens slankstelių kūnų priekinių paviršių. Bruceliozė?

Kapas 27. Vyras, 20–25 m. Kairiojo žastikaulio sugijęs chirurginio kaklo lūžimas; dešiniųjų šonkaulių vidinio paviršiaus

ūmus periostitas (žmogus prieš mirtį sirgo dešinės pusės pleuritu).

Kapas 28. Vyras, apie 20 m. V–X krūtinės slankstelių kūnų kompresija (dėl traumos).

Kapas 29. Visas skeletas. Vyras, 15–17 m., šonkaulių anatominės variacijos (VII kaklo slankstelio šonkauliai, bet XII šonkaulių pora sunykusi).

Kapas 30. Vyras, 18–20 m. Reumatoidinis poliartritas: pažeistas kairysis alkūnės sąnarys (dešinys neišlikęs), abiejų plaštakų sąnariai, abu kelio ir čiurnos bei abiejų pėdų sąnariai.

Kapas 31. Vyras, 20–25 m. Anatominė variacija (13 porų šonkaulių).

Kapas 32. Vyras, 20–25 m. Sugijusi kairės plaštakos trauma (III delnikaulis deformuotas ir sutrumpėjęs 1,5 cm), kryžkaulio *spina bifida* (anatominė variacija).

Kapas 34. Vyras, 20–25 m. Anemijos pėdsakai; sisteminės intoksikacijos ar infekcijos žymės (ūmus abiejų raktikaulių, dešiniojo dubenkaulio, kairiojo I šonkaulio periostitas); lėtinis abiejų blauzdikaulių periostitas; anatominė variacija (13 porų šonkaulių).

Kapas 35. Vyras, 20–25 m. Kraniostenozė (visiškas ankstyvas strėlinės, vainikinės ir dešiniosios žvyninės siūlių sukaulėjimas); dešiniųjų šonkaulių vidinio paviršiaus ūmus periostitas (žmogus prieš mirtį sirgo dešinės pusės pleuritu); uždegiminiai pakitimai ant I – V juosmens slankstelių kūnų priekinių paviršių (bruceliozė?).

Kapas 36. Vyras, 35–40 m. Sugijusi muštinė žaizda ties kairiuoju kaktos gumburu.

Kapas 37. Vyras, 50–55 m. Sugijęs kairiojo nosikaulio lūžimas; krūtinkaulio anatominė variacija.

Kapas 38. Vyras, 45–50 m. Kairiojo blauzdikaulio poūmis periostitas; DISH (sisteminės jungiamojo audinio patologijos) pradžia.

Kapas 39. Vyras, 20–25 m. Anemijos pėdsakai; sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 40. Vyras, 25–30 m. Ūmios infekcijos ar intoksikacijos pėdsakai (ūmus apatinio žandikaulio vidinio paviršiaus periostitas).

Kapas 41. Vyras, 40–45 m. Sugijęs šlaunikaulių ir blauzdikaulių periostitas.

Kapas 44. Vyras, 20–25 m. Sugijęs dešiniojo šlaunikaulio vidurinio trečdalio lūžimas; poūmis kairiojo šlaunikaulio, abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas.

Suardytų kapų medžiaga

Grupinė identifikacija atlikta pagal kaukolių ir jų fragmentų, postkranijinio skeleto fragmentų skaičių. Suardytų kapų medžiaga priklausė ne mažiau kaip 44 vyrams: 7 – 15–20 m., 3 – apie 20 m., 5 – 20–25 m., 3 – 25–35 m., 5 – 30–40 m., 11 – 20–40 m., 1 – 45–50 m., 9 – ? m. Pagal lytį ir amžiaus mirties metu struktūrą jie nesiskiria nuo sveikų kapų.

Patologija:

Vieno 20–25 m. vyro sugijusi nosies trauma; vieno dešiniojo žastikaulio osifikuojantis miozitas ties deltine šiurkštuma, vieno dešinės alkūnės artritas. Vieno dešiniojo blauzdikaulio sugijęs apatinio trečdalio lūžimas; trijų kairiųjų ir trijų dešiniųjų poūmis periostitas, dviejų kairiųjų ir vieno dešiniojo lėtinis (sugijęs) periostitas.

Ištirtame plote, susumavus sveikų ir suardytų kapų duomenis, buvo palaidota apie 90 individų. Palaidotųjų lyties ir amžiaus struktūra aiškiai skiriasi nuo įprastinių kapinių: palaidoti tik vyrai, daugiausia jau-

ni (vyresni nei 40 m. – tik 7 asmenys). Galima įtarti, kad tai specifinė socialinė grupė (dvasininkai ar kariškiai), mirę nuo kokios nors ūmios (galbūt infekcinės) ligos, kuri nepaliko specifinių pažeidimų kauluose. Vis dėlto yra pagrindo teigti, kad bent kai kurie iš palaidotųjų sirgo ilgesnį laiką (1–2 savaites): tai liudytų ūmaus ir poūmio sisteminio periostito pėdsakai bent 13 individų kauluose. Bent du asmenys sirgo poūmiu pleuritu (nespecifiniu arba tuberkuliozinės kilmės). Atkreiptinas dėmesys į kapų 26 ir 35 slankstelių patologiją, būdingą bruceliozei. Šia liga užsikrečiama geriant sergančių ožkų pieną. Lietuvoje bruceliozė, kaip rodo paleoosteologijos duomenys, gana reta: ji būdingesnė Europos pietų kraštams. Gali būti, kad šie žmonės brucelioze užsikrėtė ne vietoje, o atkeliavo jau būdami užsikrėtę.

Vilnius, Sierakausko g. (D. Luchtanienės 2000 m. tyrinėjimai).

Palaikai fragmentiški, todėl atlikta grupinė identifikacija nustatant minimalų individų skaičių. Palaikai priklausė ne mažiau kaip 3 asmenims: 2 suaugusiems vyrams (25–30 ir 30–35 m.) bei 1 nenustatytos lyties individui iki 20 m. amžiaus.

Ištirta medžiaga dokumentuota, saugoma VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedroje ir prieinama tolesniems tyrimams. Platesni apibendrinimai būtų kitų detalių studijų, ypač derinant archeologijos ir antropologijos duomenis, tikslas. Viena iš tokių studijų galėtų būti gausios kremacijų medžiagos apibendrinimai (laidojimo papročiai, atsižvelgiant į demografijos duomenis). Įdomi medžiaga, kuri gali būti geriau įvertinta tik visame istoriniame kontekste, yra iš Vilniaus. Bonifratrų bažnyčios ir Mindaugo g. palaidojimai yra akivaizdūs socialinės atrankos pavyzdžiai.

PRELIMINARY RESULTS OF ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF HUMAN SKELETAL REMAINS FROM THE YEAR 2000

After the field season of 2000, Department of Anatomy, Histology and Anthropology, FMVU obtained remains of over 600 individuals (Neolithic, Bronze and Early Iron Age – 8 inhumations and 1 cremation; the 1st millennium A.D. – 43 inhumations and 53 cremations; the 2nd millennium A.D. – 563 inhumations); unpublished materials from previous years are also included in this paper. All materials are catalogued and briefly described (age and sex structure as well as pathologies). For cremations, number of individuals, estimated age and sex, conditions of cremation are presented. Concerning inhumations, peculiarities of Kretuonas complex (skull fragments scattered in pits at the Early Bronze Age site) are discussed. Numerous signs of anaemias, periosteal lesions, osteoarthritis, traumas in the 1st and the 2nd millennium samples are described. Three trephinations were identified in Vilnius (Bonifratrų church – probably the site of former hospital burial ground); 5 cases of tertiary syphilis, 2 cases of possible brucellosis and 1 – of tuberculosis in the 2nd millennium samples were noted. Cases of skeletal anomalies, meningeal reactions, DISH and some other diseases were also identified.